

Г Е Р М А Н
ГЕССЕ

НАРЦИС
І ГОЛЬДМУНД

ХАРКІВ
«ФОЛІО»
2020

АРХЕТИПНЕ ВИРІШЕННЯ ДИХОТОМІЇ ПРИРОДИ І ДУХУ

Роботу над цим твором Герман Гессе розпочав весною 1927 року у Монтальйоні, після появи роману «Степовий вовк», який став справжньою сенсацією. Перший варіант твору був написаний після фізичного й нервового виснаження і видався Гессе недостатньо вдалим, тому автор знищив його. Рукопис другого варіанта був завершений навесні 1929 року. Журнальний варіант, який друкувався у часописі *Neue Rundschau* в кінці 1929 — на початку 1930 року, мав підзаголовок «Історія однієї дружби». Окремою книгою повість вийшла влітку 1930 року у видавництві С. Фішера.

Розмитість жанрових ознак твору дає підставу дослідникам бачити в «Нарцисі й Гольдмунді» спорідненість з середньовічною легендою, в якій є чимало елементів життійних оповідей. Герої цього твору є, власне, втіленням сутності самого письменника, вони увібрали в себе чимало з його особистих переживань і пристрастей, але головне, що в них знайшли відображення загальні, типові особливості й перипетії долі людини взагалі.

Дихотомія людської особистості втілена в романі у двох іпостасях: Нарцис — священнослужитель, чернець монастиря Маріянброн (натяк на теологічну семінарію в Маульбронні, де навчався і звідки втік Гессе), він — учений-богослов, який присвятив себе служінню Богу та наукам. Він — людина духу, натура непересічна, позначена печаттю обраності, чистий інтелект, втілення абстрактного мислення, споглядально-аналітичного ставлення до буття, який страждає від зверненості до власного самодостатнього світу, від самотності та інтелектуальної обраності.

РОЗДІЛ ПЕРШИЙ

Перед напівкруглою аркою входу до Маріябронського монастиря, що спиралася на подвійні колони, край дороги стояв каштан, самотній син півдня, принесений давним-давно якимось римським прочанином, благородний каштан з міцним стовбуром; його кругла крона ніжно звисала над шляхом, повногрудо дихала на вітрі й навесні, коли все навколо вже зеленіло і навіть монастирський горішник убирався в рудувате молоде листя, змушувала ще довго чекати на свої листочки, випускаючи в час найкоротших ночей із листяних жмутиків тьмяні біло-зелені промені свого чудернацького цвіту, які так принадно й задушливо-терпко пахли, а в жовтні, коли завершувався збір овочів і винограду, скидав із поживклої крони на осінньому вітрі колючі плоди, які не щороку встигали дозріти, за які майже зчиняли бійки монастирські хлопчиська і які вікарій Грегор, що був родом з Італії, смажив у коминку своєї келії. Незвично й ніжно розвівало прекрасне дерево своєю кроною над порталом монастиря, делікатний і тремкий гість з чужих країв, таємниче споріднений зі струнками, виготовленими з пісковіку колонами воріт, з камінним оздобленням віконних арок, карнизів та пілястр, яким однаково милувалися італійці й латиняни і якого, немов чужинця, роздивлялися місцеві.

Під цим чужоземним деревом пройшло вже кілька поколінь монастирських учнів; з грифельними дощечками під пахвою, з розмовами, сміхом, іграми, суперечками, залежно

від пори року босі чи взуті, з квіткою в роті, з горіхом на зубах або зі сніжкою в руці. Приходили постійно нові, через кожні кілька років обличчя змінювалися, більшість з них були подібні одне до одного: біляві й кучеряві. Деякі залишалися тут, ставали послушниками, ченцями, отримували постриг, носили підперезані рясни, читали книги, навчали хлопців, старіли, помирали. Інших, після закінчення навчання, забірали додому батьки, до лицарських замків, до купецьких та ремісничих домів або вони йшли у світ, займалися своїми іграми й ремеслами, часом навідувалися в гості до монастиря, ставали чоловіками, привозили своїх малих синів у науку до отців, дивилися усміхнено й задумливо на каштанове дерево і знову зникали. У келіях і залах монастиря, між важкими круглими склепіннями вікон та строгими подвійними колонами з червоного каменю люди жили, викладали, навчалися, розпоряджалися і керували; тут займалися різними мистецтвами й науками, плоди яких передавали у спадок від покоління до покоління, набожні й мирські, світлі й темні, писали й коментували книги, укладали системи, колекціонували старі письмена, вправлялися у каліграфії, плекали віру народу, висміювали народні вірування. Вченість і побожність, простота й хитрість, мудрість Євангелій і мудрість греків, біла й чорна магія — тут процвітало все потроху, для всього було місце; було місце для усамітнення й покаяння, так само як і для спілкування й безтурботності; від особистості того чи іншого настоятеля й відповідного плину часу залежало, що саме переважало й панувало. Часом монастир був знаменитий своїми заклинателями та знавцями нечистої сили, часом своєю надзвичайною музикою, іноді якимось святим отцем, який зцілював і творив чудеса, іноді його відвідували заради особливої юшки зі щуки та паштету з оленьчої печінки, все у свій час. І завжди серед купи ченців і учнів, побожних і байдужих, тих, що дотримувалися посту й гладких, завжди між багатьох, що приходили сюди, жили й помирали, знаходився

той чи інший осібний і своєрідний, той, кого всі любили або боялися, той, що здавався обраним, про кого ще довго говорили, тоді як його сучасники були забуті. Ось і зараз у монастирі Маріяброн було двоє осібних і своєрідних — один старий і один молодий. Поміж численних братів, юрма яких наповнювала дортуари, церкви й навчальні приміщення, було двоє, кого знав і поважав кожен. Це абат Даніель, старий, та вихованець Нарцис, молодий, який щойно розпочав послух, але якого, через його надзвичайну обдарованість, всупереч усім правилам, використовували як учителя, особливо грецької мови. Ці двоє, настоятель та послушник, мали в домі значення, за ними стежили, вони викликали зацікавлення, ними захоплювалися, їм заздрили й таємно обмовляли.

Настоятеля більшість любила, він не мав ворогів, був сповнений доброти, скромності, смиренності. Лише вчені монастиря додавали до своєї любові трохи поблажливості; бо настоятель Даніель міг бути святим, але вченим він не був. Йому була притаманна та простота, що її називають мудрістю; але його знання латини були скромні, а грецької він і зовсім не знав.

Деякі з тих, що посміювалися при нагоді з простоти абата, тим більше захоплювалися Нарцисом, феноменальним хлопцем, красивим юнаком з вишуканою грецькою мовою, з по-лицарськи бездоганною поведінкою, з тихим, проникливим поглядом мислителя й вузькими, гарними й правильно окресленими вустами. За чудове володіння грецькою його любили вчені. А за те, що він був таким шляхетним і витонченим, його любили майже всі, а багато хто був у нього закоханий. За те, що він був настільки тихим і стриманим, багато хто на нього ображався. Абат і послушник, кожен ніс хрест обраного по-своєму, по-своєму домінував, по-своєму страждав. Обидва відчували один з одним більшу спорідненість і більше тяжіння один до одного, ніж до решти мешканців монастиря; однак вони так і не зблизилися, жоден з них не зміг довіритися іншому. Абат ставився до юнака з величез-

ЗМІСТ

Архетипне вирішення дихотомії природи і духу. <i>Іван Мегела</i>	3
НАРЦИС І ГОЛЬДМУНД	9